

JUSTYNA MACH

**KSZTAŁTOWANIE
OSOLOWOŚCI
DZIECKA W RODZINIE**

Spis treści

Nota o Autorze.....	5
Wstęp	6
Rozdział 1. Osobowość.....	8
Rozdział 2. Potrzeby.....	13
Rozdział 3. Postawy rodzicielskie.....	18
Rozdział 4. Style wychowania	24
Podsumowanie.....	27
Bibliografia	29

Wstęp

Kiedy dziecko przychodzi na świat jego rodzice zwykle zastanawiają się, jakim będzie człowiekiem: jakie cechy odziedziczy po nich czy po dziadkach, jakie będzie przejawiało zdolności, kim zostanie w przyszłości? W miarę jego rozwoju obserwują ujawnianie się poszczególnych cech, które odróżniają je od innych dzieci, nawet od własnego rodzeństwa. Dzieje się tak dlatego, iż już w pierwszych latach życia dziecka następuje rozwój jego osobowości. J. Strelau uważa, że kształtujące się w ciągu pierwszych lat życia podstawy osobowości w poważny sposób decydują o dalszym rozwoju naszej pociechy. Niektóre właściwości uwidaczniają się wcześniej i są raczej trwałe, inne natomiast wciąż ulegają zmianom.

Od kiedy zostałam mamą, sama wielokrotnie zastanawiałam się jak mogę pomóc moim własnym dzieciom osiągnąć jak najpełniejszy dla nich poziom rozwoju. Interesowało mnie odnalezienie odpowiedzi na pytanie o sposoby właściwego postępowania względem nich oraz o to, co mogę u nich kształtować. Nie ulega bowiem wątpliwości, że rodzina jest środowiskiem wychowawczym, a dzieje się tak dlatego, że w niej – zarówno w sposób zamierzony, jak i niezamierzony, przemyślany i spontaniczny – następuje proces kształtowania osobowości dziecka, a także wyznaczania i utrwalania określonego systemu wartości. Zająłam się więc zgłębianiem literatury na temat osobowości: jej komponentów, struktury i procesów, które wpływają na jej rozwój. Niestety wśród psychologów istnieje mnogość definicji owego terminu i czasem trudno jest zdecydować, która z nich najpełniej oddaje stan faktyczny. W prezentowanym poradniku przyjęłam jedną z nich, w psychologii uważaną za definicję w ujęciu szerokim.

W pierwszym rozdziale Czytelnik odnajdzie informacje na temat osobowości, jej składników, struktury oraz pełnionych przez nią funkcji. W kolejnym, wyjaśnienie

roli zaspokajania potrzeb dziecka w procesie kształtowania się jego osobowości. W dwóch następnych – informacje dotyczące postaw rodzicielskich i stylów wychowania, jakie bywają prezentowane przez rodziców, ze zwróceniem uwagi na ich wpływ na rozwój osobowości naszych pociech. Poradnik kończy krótkie podsumowanie, w którym ukazuję kilka najbardziej uwidaczniających się zmian w osobowości dziecka obserwowanych w okresie dzieciństwa.

Ze swojej strony wyrażam nadzieję, iż informacje zapisane w tym poradniku, umożliwią czytelnikom zdobycie podstawowej wiedzy psychologicznej i pedagogicznej w dziedzinie osobowości, jak również zostaną wykorzystane w praktyce.

Rozdział 1. Osobowość

We wstępie zaznaczyłam, iż nie istnieje jedna przyjęta w psychologii definicja osobowości. Pragnę przytoczyć kilka z nich, aby czytelnik miał możliwość zapoznania się z różnymi podejściami do tego zagadnienia.

Zdaniem R.J. Sternberga jest ona zespołem stałych wartości i procesów psychofizycznych, które odróżniają nas od innych i wpływają na organizację naszego zachowania, czyli na stałość w nabywaniu i porządkowaniu doświadczeń, wiadomości i sprawności, w reagowaniu emocjonalnym w relacjach z innymi ludźmi oraz na stałość w wyborze celów i wartości. Powstanie tych stałych mechanizmów zachowania się człowieka jest efektem rozwoju osobowości, w którym szczególnie znaczącą rolę odgrywają pierwsze lata życia.

Nieco inaczej to zagadnienie definiuje J. Strelau, określając osobowość jako „zintegrowany, dynamiczny i niezwykle złożony system, którego główna funkcja polega na regulacji czynności ludzkich” (zob. J. Strelau, 1981, s. 163).

Wielu psychologów pod pojęciem osobowości rozumie zespół istotnych i stosunkowo trwałych cech, które składają się na charakterystykę człowieka lub też definiują ją jako dynamiczną organizację układów psychofizycznych charakteryzujących właściwy dla określonej osoby sposób przystosowania się do środowiska (G. Allport). W tych koncepcjach pojęcie osobowości rozumiane jest szeroko, a zatem temperament i zdolności stanowią jej integralne składniki.

Co zatem wchodzi w skład osobowości, a więc co sprawia, że człowiek jest jedyny w swoim rodzaju? Przede wszystkim wśród interesujących nas elementów składowych należy wymienić wytwarzany przez nas **obraz świata**, czyli nasz własny

system ogólnych oczekiwań. Powstaje on na skutek przyswajania wiadomości płynących do nas i organizowania ich w sensowną całość. Kolejnymi składnikami są **poglądy** i **przekonania**. Są one wyrażonymi w formie słownej oczekiwaniami lub też wyobrażeniami dotyczącymi między innymi naszych działań, stosunków międzyludzkich, stosunku do przyrody. System stałych poglądów i przekonań człowieka o świecie, tworzy następny z interesujących nas elementów, a mianowicie **światopogląd**. Chciałabym zwrócić uwagę Czytelnika na to, jak ogromny wpływ na nasze zachowanie ma zarówno wytworzony przez nas obraz świata, jak i nasze poglądy oraz przekonania. Musimy zdać sobie sprawę z tego, iż właśnie bazując na tych elementach naszej osobowości, zachowujemy się w określonych sytuacjach tak, a nie inaczej, czyli we właściwy dla nas sposób. Kolejnym ze składników osobowości jest **obraz samego siebie**, czyli własne „ja”. Najprościej można termin ten wyjaśnić, jako system przekonań i ocen dotyczący nas samych. Przedstawione dotychczas przeze mnie elementy należą, zgodnie z koncepcją J. Reykowskiego, do tzw. nastawień (schematów) poznawczych, stanowiących w myśl tegoż psychologa jeden z elementów struktury osobowości.

Kolejnym składnikiem jest **charakter** człowieka. Myślę, że często w potocznym użyciu mylony z temperamentem. Czym zatem jest? Jak go zdefiniować? Można przyjąć, że jest to system naszych ustosunkowań czy też sposobów zachowywania się wobec innych ludzi, sytuacji, przedmiotów oraz nas samych. Charakter wywiera ogromny wpływ na nasze zachowanie, stąd też J. Reykowski w swojej koncepcji struktury interesującego nas zagadnienia zaliczył go do nastawień (schematów) czynnościowych. Na charakter składają się prezentowane przez nas **postawy**, czyli nasze trwałe ustosunkowania się wobec zjawisk otaczającego nas świata, a także **normy** i **reguły**, którymi się kierujemy. Te ostatnie powstają na skutek stawiania nam wymagań (zadań) przez rodziców, opiekunów, a potem także grupy do których należymy.

Ostatnim z elementów struktury osobowości zdaniem przytoczonego wcześniej psychologa jest **motywacja**, która obejmuje podstawowe **potrzeby**, **wartości** i **cele**. Wyznaczają one kierunek działania człowieka. Psychologowie definiują potrzebę między innymi jako stan organizmu wywołany odczuwanym przez nas brakiem czegoś, który pragniemy zlikwidować. Nie sposób stworzyć jakąś uniwersalną listę